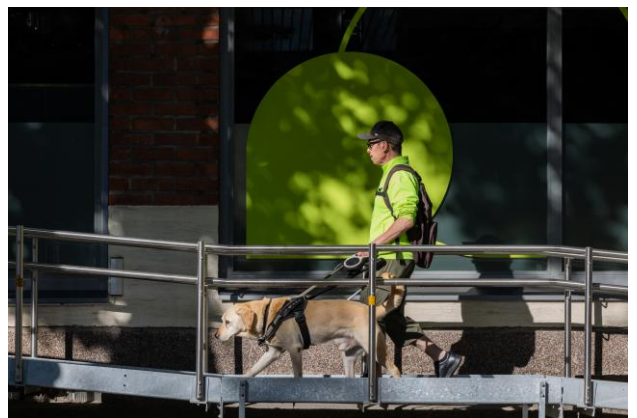

LAHDEN KAUPUNGIN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA 2025-2029

Sisällys

Johdanto	2
1 Vammaispoliittisen ohjelman merkitys	3
Lahden vammaispoliittisen ohjelman kantavat teemat ja periaatteet	3
Vammaispoliittinen ohjelma on tärkeä, koska se:	3
1.1. Vammaisuuden määrittely.....	3
1.2. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	5
1.3 Lahden ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvostot.....	5
2 Osallisuuden edistäminen ja eri toimijat	7
2.1 Vammaisjärjestöt	7
2.2 Lahden seurakuntayhtymä	7
2.3 Lahden kaupungin osallisuustyö	8
2.4 Osallisuuden edistäminen Päijät-Hämeen hyvinvointialueella.....	9
3 Esteettömyys ja asuminen	10
3.1 Esteettömyys kaupunkiympäristössä.....	10
3.2 Asuminen	11
3.3 Vammaisten asumisen tuki	12
4 Liikkuminen	12
4.1 Joukko- ja palveluliikenne	12
4.2 Vammaisten liikkumisen tuki ja avustukset autoon tai muuhun kulkuvälineeseen	13
5 Lahden Palvelutori.....	14
6 Lahti-Piste	15
7 Kasvatus ja koulutus.....	16
7.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus	16
7.2 Perusopetus	17
7.3 Lukiokoulutus.....	20
7.4 Wellamo-opisto.....	20
7.5 Nuorisopalvelut.....	21
8 Liikunta ja kulttuuri	21
Kulttuurihyvinvointisuunnitelma	22
8.1 Liikunta ja ulkoilu	22
8.2 Kirjasto- ja tietopalvelut.....	22
8.3 Lahden kaupunginteatteri.....	23
8.4 Lahden museot	25
9 Työllisyys ja toimeentulo	26
9.1 Työllisyyden edistäminen ja eri toimijat	26
9 Viestintä ja kommunikaatio	27

10 Sosiaali- ja terveyspalvelut.....	29
10.1 Päijät-Hämeen hyvinvointialue	29
10.2 Vammaispalvelujen kehittämistoiminta	29
10.3. Muu sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistoiminta	29
11 Vammaispoliittisen ohjelman seuranta, arviointi ja keskeiset dokumentit	30
11.1. Keskeisiä dokumentteja ja linkkejä	30

Kannen kuva: Juha-Pekka Huotari, Lahden kaupunki

Johdanto

Vammaisuus ja esteettömyys ovat laajoja asioita, joiden huomioiminen hyödyttää kaikkia. Tämä Lahden vammaispoliittinen ohjelma 2025–2029 on ohjaava työkalu arjessa lisäten tietoisuutta vammaisuudesta. Ohjelma on suunnattu kaikille työntekijöille ja päättäjille. Ohjelma päivittää aiemman ohjelman 2021–2024 toimenpiteet ja tavoitteet tuleville vuosille.

Tarkoituksena on auttaa huomioimaan vammaisuus omassa työssä ja luottamustehtävässä vammaislain toteuttamiseksi. YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet, edistää ja suojella näitä oikeuksia ja vapauksia sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamisen toteutumista.

Yleissopimus korostaa vammaisten henkilöiden osallisuutta kaikkeen heitä koskevassa päätöksenteossa. Yleisten palvelujen tulee olla vammaisen henkilöiden saavutettavissa, ja esteettömyys on keskeinen periaate kaikissa palveluissa. Vammaispolitiikan periaatteita ovat yhdenvertaisuus, osallisuus, syrjimättömyys sekä oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Vammaispalvelulaki turvaa vammaisten henkilöiden perustarpeiden toteutumisen. Lahden kaupungin strategia 2025: Tehty kestäväksi nostaa esiin saavutettavuuden, osallisuuden ja vuorovaikutuksen.

Tämä kunnallinen vammaispoliittinen ohjelma linjaa ne konkreettiset toimenpiteet, joilla kunnassa vahvistetaan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Vammaispoliittinen ohjelma toimii kunnassa vammaispoliittisena työvälineenä. Tässä vammaispoliittisessa ohjelmassa esitetään Lahden kaupungin vammaispolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet. Kestävää vammaispolitiikkaa toteutetaan yhteistyössä ja vastuu on kaikilla yhteiskunnan toimijoilla.

Kukin palvelualue ja yksikkö on luonut itselleen tavoitteet ja toimenpiteet ohjelmaan. Ohjelman on koostanut Lahden kaupungin vammaisneuvosto, joka on asiantuntijaryhmä ja lakisääteinen vaikuttamistoimielin.

1 Vammaispoliittisen ohjelman merkitys

Vammaiset ihmiset - niin aikuiset kuin erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret - tulee kohdata yksilöinä. Hyvään elämään kuuluu mahdollisuus tehdä omaa elämää koskevat valinnat itse tai tuettuna. Kokemusasiantuntijat tuovat arvokasta tietoa vammaisten henkilöiden arjen kokemuksista, esteettömyydestä ja palvelujen toimivuudesta. Vammaisneuvosto tarjoaa tähän kanavan.

Esteetön ympäristö on kaikille eduksi ja monelle täysin ehdoton. Esteettömyys on kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Omaishoitajuuden tukemisella ja osaamisen kehittämisellä autetaan omaishoitajia selviytymään ja jaksamaan paremmin arjessa.

Lahden vammaispoliittisen ohjelman kantavat teemat ja periaatteet

- esteettömyys asuinympäristössä
- vammaisten henkilöiden oikeus
 - yhdenvertaisuuteen
 - osallisuuteen
 - saavutettavuuteen
 - tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin.
 -

Vammaispoliittinen ohjelma on tärkeä, koska se:

- edistää yhdenvertaisuutta varmistamalla, että vammaiset henkilöt saavat samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin muut,
- ohjaa päätöksentekoa tarjoamalla kunnille ja valtiolle selkeät tavoitteet ja toimenpiteet vammaisten aseman parantamiseksi.
- toteuttaa ihmisoikeuksia perustuen YK:n vammaisyleissopimukseen ja turvaten perusoikeudet käytännössä,
- parantaa palveluja ja esteettömyyttä auttamalla kehittämään saavutettavia palveluja ja ympäristöjä,
- lisää osallisuutta ja mahdollistaa vammaisten täysipainoisen osallistumisen yhteiskuntaan, koulutukseen ja työelämään.

1.1. Vammaisuuden määrittely

Vammainen henkilö on henkilö, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.

Vammaispalvelulain (675/2023) 1 luvun 2 §:n mukaan vammaispalvelut järjestetään tämän lain perusteella vain, jos muussa laissa tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Ensisijaisesti palvelut järjestetään esimerkiksi sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain tai muun ensisijaisen lain perusteella

Vammaispalvelulain (675/2023) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on:

1. Toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat näiden toteutumista eli edistää esteettömyyttä vammaisen ihmisen elämässä.
2. Tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.
3. Turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut

Vammaispalvelulakia “sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä.” (https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2023/675#chp_1_sec_1)

Yhdenvertaisuus

“Yhdenvertaisuus on perusoikeus, joka on kirjattu Suomen perustuslakiin. Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta esimerkiksi heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, ihonväristään, kielestään, uskonnostaan, vammaisuudestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan.” (<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-yhdenvertaisuus-on>)

Osallisuus

“Osallisuus on tunne, joka syntyy, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin. Osallisuus ilmenee esimerkiksi luottamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössään. Johonkin kuulumisen tunteen löytää usein itselle tärkeän ja merkityksellisen yhteisön toimintaan osallistumisesta. Tällainen yhteisö voi löytyä vaikkapa työn, harrastuksen, asuinpaikan tai järjestötoiminnan kautta.

Osallisuutta kokeva ihminen pystyy vaikuttamaan omiin ja yhteisiin asioihin. Osallisuus lisää hyvinvointia ja syrjäytyminen on osallisuuden ulkopuolelle jäämistä.”

(<https://www.soste.fi/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/>)

Esteettömyys

“Esteettömyys on ajattelutapa, ei erityisjärjestely” (

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/esteettomyys-ja-saavutettavuus>)

Esteettömyys tarkoittaa sitä, että ympäristö, palvelut ja tiedonsaanti ovat kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä, riippumatta henkilön toimintakyvystä tai vammasta.

Saavutettavuus

“Saavutettavuus viestinnässä, tiedonsaannissa ja palveluissa merkitsee sitä, että käyttäjä voi valita eri tapoja kommunikoida sekä saada tietoa ja palveluja. Esimerkiksi julkisten tahojen tai palveluntuottajien tarjoama tieto pitäisi olla saatavilla eri kanavien kautta, kuten sähköisessä ja painetussa muodossa.

Sosiaalinen saavutettavuus tai esteettömyys liittyy asenteisiin, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Myönteiset asenteet ihmisten moninaisuutta kohtaan näkyvät esimerkiksi

asiakaspalvelutilanteissa ja kaikissa ihmisten välisissä kohtaamisissa arvostavana käyttäytymisenä muita kohtaan.

Sosiaalinen esteettömyys ilmenee myös yhdenvertaisina mahdollisuuksina osallistua ja toimia yhteiskunnan eri osa-alueilla, kuten oppilaitoksissa, työpaikoilla, poliittisessa päätöksenteossa ja kulttuurielämässä.”

<https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/tietoa-esteettomyydesta-ja-saavutettavuudesta/saavutettavuus>

1.2. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty YK:n yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulivat Suomessa voimaan 10.6.2016. Yleissopimus on vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja. Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Yleissopimuksen myötä käsitys vammaisten henkilöiden oikeuksista on muuttumassa: Vammaisten henkilöiden oikeudet nähdään ennen kaikkea ihmisoikeuksina.

Yleissopimuksessa korostetaan vammaisten henkilöiden osallisuutta kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa. Yleissopimus takaa vammaiselle henkilölle oikeuden elää itsenäisesti osana omaa lähiyhteisöään. Yleisten palveluiden tulee olla vammaisen henkilön saavutettavissa. Tarvittaessa tulee olla saatavilla myös yksilöllisiä erityispalveluita. Palveluiden tulee olla saatavilla yhdenvertaisesti kaupungeissa ja maaseudulla. Yleissopimuksessa korostetaan myös itsemääräämisoikeutta, johon kuuluu vapaus tehdä valintoja.

Esteettömyys on sopimuksen läpileikkaava periaate. Sopimus korostaa myös kaikille sopivan suunnittelun merkitystä. Tällä tarkoitetaan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palveluiden suunnittelua sellaiseksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

Yleissopimuksen vammaiskäsitys lähtee ajatuksesta, että vammaisuus on kehittyvä käsite. Vammaisuutta ei siis nähdä niinkään yksilön ominaisuutena tai diagnoosin kautta vaan suhteessa ympäristöön. YK:n yleissopimus velvoittaa valtiota ja kuntia ottamaan huomioon sopimuksen artikkelit.

1.3 Lahden ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvostot

Kuntalain 28 §:n (410/2015) mukaan vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillä tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä. Vammaisneuvostolle on annettava todellinen mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä tai välillisesti vaikutusta vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Lahden kaupungin vammaisneuvosto koostuu kaupungin luottamushenkilöistä, vammaisjärjestöjen osoittamista jäsenistä ja kaupungin toimenhaltijoista. Vammaisneuvosto on yhteistyöelin, jossa

Lahden kaupungin suunnittelu, päätöksenteko ja toimeenpano saavat käyttöönsä vammaisten kaupunkilaisten ja vammaisryhmien asiantuntijuuden. Vammaisneuvoston rakennustyöryhmä antaa lausuntoja ympäristöstä, kaavoituksesta ja Lahden kaupungin alueelle rakennettavista julkiseen käyttöön tarkoitetuista uudisrakennuksista ja saneerauskohteista sekä muista esille tulevista esteettömyyden osa-alueista.

Vammaisneuvoston tehtäviin kuuluu muun muassa:

- vaikuttaa kunnan suunnitteluun, päätöksentekoon ja seurantaan kaikilla hallinnonaloilla,
- tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja vammaisia koskevissa asioissa,
- edistää vammaisten henkilöiden osallistumista ja esteettömyyttä esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelussa ja palveluissa,
- seurata YK:n vammaisoppimuksen toteutumista paikallisesti,
- tiedottaa vammaisia koskevista palveluista ja ajankohtaisista asioista,
- edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua heitä koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Yhteistyö kaupungin eri palvelualueiden kanssa.	Eri toimialojen edustus keskusteluissa neuvoston kanssa	Jatkuva
Päivitetään esteettömyyssuunnitelma, joka sitouttaa kaikki toimielimet edistämään kaupungin esteettömyyttä.	Vammaisneuvosto seuraa esteettömyyssuunnitelman tavoitteita	2025–2029
Vammaisneuvoston kokoonpanon tarkastelu	Selvitetään optimaalisin neuvoston kokoonpano (järjestöt, poliittiset paikat, toimialat)	

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvosto

Hyvinvointialueen vammaisneuvosto on vammaisten poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton osallistumis- ja vaikuttamistoimielin. Neuvosto toimii vammaisten äänenä kaikessa hyvinvointialueen päätöksenteossa, joka vaikuttaa vammaisiin henkilöihin nyt ja tulevaisuudessa. Tehtävänä on vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen, päätöksentekoon ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten sekä heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta.

Neuvosto on mukana asukkaiden osallistumisen ja kuulemisen kehittämisessä ja tekee aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja. Neuvosto pitää yhteyttä päättäjiin, viranhaltijoihin, työntekijöihin ja muihin viranomaisiin. Neuvostoon kuuluu 10 jäsentä, joilla on henkilökohtaiset varajäsenet. Jäsenet edustavat kohderyhmää, heidän omaisiaan ja järjestöjä. Vammaisneuvostolla on toimintasuunnitelma.

Kuntien vammaisneuvostojen ja alueellisen vammaisneuvoston välinen yhteistyö ja viestintä ovat merkittävässä asemassa, tiivis yhteistyö tukee alueen vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Hyvinvointialueen neuvosto tukee kuntien vammaisneuvostoja tekemällä

esimerkiksi pyynnöstä tukilausuntoja. Hyödyntämällä kuntien vammaisneuvostoja ja neuvostojen verkostoja, turvataan alueen vammaisten henkilöiden osallistuminen, näkemysten kuuleminen ja kerääminen. Hyvinvointialueen vammaisneuvoston jäsenet vaihtavat kuntien neuvostojen kuulumisia vammaisneuvoston kokouksissa sekä yhteisissä viestintäryhmissä ja verkostoissa. Lisäksi järjestetään ainakin kerran vuodessa yhteistyötapaaaminen kuntien vammaisneuvostojen kanssa.

2 Osallisuuden edistäminen ja eri toimijat

2.1 Vammaisjärjestöt

Vammais- ja potilasjärjestöissä tehdään tärkeää ja vaikuttavaa sosiaali- ja terveyspalveluja täydentävää työtä. Järjestöt neuvovat, kouluttavat, mahdollistavat ja tarjoavat mm. vertaistukea, ohjattua toimintaa sekä muuta hyvinvointia tukevaa ohjelmaa. Järjestöissä on myös tarjolla laajasti erilaisia vapaaehtoistoiminnan muotoja, jotka luovat merkityksellisyyden ja osallisuuden tunnetta sekä tarjoavat sosiaalisia suhteita. Vammainen, hänen läheinen tai omainen voi löytää järjestöistä toisen kodin, tilan, jossa kaikki hyväksytään ihmisinä. Osa vammaisneuvoston jäsenistä toimii vammais- ja potilasjärjestöissä.

Vammaisyleissopimuksen osallistamisvelvoite velvoittaa viranomaisia ja muita toimijoita varmistamaan vammaisten henkilöiden aktiivisen osallistumisen ja osallisuuden kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa, kaikilla hallinnonaloilla ja kaikilla tasoilla, myös kunnallisessa päätöksenteossa.

Järjestöjen asiantuntemusta vammaisten henkilöiden asioissa tulee hyödyntää kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa vammaisneuvoston rinnalla. Vammais- ja potilasjärjestöt on otettava laajasti mukaan työryhmiin ja muuhun päätöksentekoon aktiivisina toimijoina, jotta aito yhteistyö ja vaikuttaminen mahdollistuvat.

Vammaisneuvoston jäsenten tehtävänä on välittää tietoa kaupungin ja järjestöjen välillä, jotta asukkaiden ja järjestöjen ääni kuuluu kaupungissa vammaisneuvoston kautta. Vammaisten osallistuminen jo suunnitteluvaiheessa vähentää muutoksista aiheutuvia lisäkustannuksia ja säästää aikaa.

Vammaisjärjestöt ovat keskeisiä vammaisten osallisuuden ja merkityksellisyyden vahvistamisessa ja tarjoavat tärkeän vaikutuskanavan. Kolmannen sektorin merkitys yhteistyökumppanina on kaupungissa tunnustettu."

2.2 Lahden seurakuntayhtymä

Suomen evankelisluterilainen kirkko toimii julkisin verovaroin. Kirkon sanoma edellyttää, että kirkko toimii YK-sopimuksen tavoitteiden mukaan. Kirkon Saavutettavuus-ohjelma sekä Aktiivisesti osallinen toimenpideohjelma 2019–2024 ohjaavat seurakuntien toimintaa. Lisäksi seurakuntien toimintaa ohjaavat Vammaistyön ja viittomakielisen työn ydinosamiskuvaus 2020, Kohtaaminen 2022 - Kirkon selkokielen toimenpideohjelma 2022–2024, sekä Armosta käsin – kirkon viittomakielisen työn linjaus 2025–2030. Ohjelmien mukaisesti seurakuntien pitää poistaa ja huomioida liikkumisen, kommunikoinnin, ymmärtämisen, viestinnän, toiminnan ja asenteiden esteitä. Lahden seurakuntayhtymä tarjoaa kirkon lakisääteisiä toimintoja, mm. rippikoulu, kirkolliset toimitukset ja hautaustoimi, kaiken ikäisille vammaisille. Seurakuntayhtymän tavoitteena on

rakentaa kaikille yhdenvertaista, osallistavaa ja avointa kirkkoa, sekä luoda toimivaa yhteistyötä julkisen ja kolmannen sektorin kanssa.

Seurakuntayhtymä tukee lahtelaisten vammaisten ihmisten arkipäivän elämää eri palvelujen kautta ja vahvistaa osallisuutta hengelliseen yhteisöön yleisen seurakuntatyön kautta. Toimintatavat suuntautuvat kotiin, kodin ulkopuoliseen toimintaan sekä palvelu- ja asumisyksiköihin. Henkilökohtainen keskustelu ja sielunhoito sekä vertaisryhmät ja hartaustilaisuudet ovat olennainen osa seurakuntien vammais- ja diakoniatyötä. Seurakuntayhtymä tarjoaa vammaisille ihmisille myös kotisaattohoitoon liittyvää sielunhoitotyötä, kotiehtoollisia, sururyhmiä, omaishoidettaville ja –hoitajille suunnattuja toimintoja sekä virkistystoimintaa.

Lahden seurakuntayhtymän Marian Kammarin toiminta tuottaa ja kehittää diakoniatyöhön vapaaehtoispalveluita, jotka ovat tärkeä osa myös vammaistyötä. Vapaaehtoistoiminnan kautta vammaisille sekä eri tavoin toimintarajoitteisille ihmisille mahdollistetaan tukea ulkoiluun ja liikuntaan sekä apua kodin pieniin huoltotöihin. Organisoitun vapaaehtoistoiminnan kautta jokaiselle on mahdollista löytää myös mielekkäitä tapoja toimia seurakunnassa vapaaehtoistojana.

Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Ylläpidetään ja parannetaan saavutettavuutta seurakunnissa. - Laaditaan esteettömyysopas Lahden seurakuntien työntekijöille - Laaditaan esteettömyyskartoitukset	Seurakunta Vammaisneuvosto	2025 - jatkuva
Asiakasosallisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen Osallisuuden kokemuksen mittaaminen	Seurakunta	2025–2029
Vahvistetaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. - Etsitään ja kartoitetaan uusia toimijoita - Säännölliset tapaamiset vähintään vuosittain	Seurakunta Vammaisneuvosto	2025 - jatkuva

2.3 Lahden kaupungin osallisuustyö

Lahden kaupungin osallisuusmalli linjaa osallisuuden tavoitteet seuraavasti: ”Osallisuuden tavoitteena on, että Lahdessa jokainen asukas ja toimija kokee mielipiteensä olevan merkityksellinen ja saa sen kuulluksi. Yhdessä sovitut linjaukset kutsuvat osallistumaan, vahvistamaan mielikuvaa yhdessä tekevästä Lahdesta. Tavoitteena on vahvistaa osallisuutta, koska osallisuus on yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin perusta. Hyvinvointi, luovuus ja uudet ideat, sekä hyvä ja turvallinen arki syntyvät yhdessä suunnittelemalla ja tekemällä.”

Kaikki lahtelaiset, lapsista vanhuksiin, yrittäjistä opiskelijoihin kutsutaan mukaan kaupungin kehittämiseen huomioiden kielelliset ja kulttuuriset erot sekä erityisryhmät. Osallisuustyössä kehitetään jatkuvasti vuorovaikutuskeinoja ja kohtaamispaikkoja eri kanavissa, jotta yhä useampi lahtelainen saadaan toimintaan mukaan. Kuntalaisia kannustetaan oman toiminnan kehittämiseen.

Lahden kaupunki huomioi erityisryhmät kaupungin ja palveluiden kehittämisessä sekä tarjoaa monipuolisia osallistumismahdollisuuksia. Kaupunki tekee osallistumisen saavutettavaksi ja huomioi erityistarpeet mahdollisuuksien mukaisesti. Kaupunki on kehittänyt saavutettavia digitaalisia osallisuusmahdollisuuksia ja viestintää mm. ottamalla käyttöön OmaLahti-osallistumissivuston

syksyllä 2024. Esimerkiksi osallistuvassa budjetoinnissa on mahdollisuus ideoida ja äänestää niin verkossa kuin kirjastoissa, monitoimitaloissa, toimintakeskuksissa ja Palvelutorilla. OSBUsta on tehty selkokielineen esittelyvideo ja visuaalinen kuva. Kaupunki tekee myös yhteistyötä erilaisten sidosryhmien kanssa saavutettavuuden ja osallisuusmahdollisuuksien ja viestinnän vahvistamiseksi. Kaupunki kutsuu osallistumaan päätöksentekoon edustuksellisen demokratian rinnalla mm. vammaisneuvoston ja kumppanuuspöytien kautta.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Osallistuvan budjetoinnin ideointi-, kehittämis- ja äänestysvaiheissa huomioidaan erityisryhmät, saavutettavuus ja selkokieli.	Sivistystoimen palvelualue / Osallisuuden ja hyvinvoinnin palveluyksikkö	Toteutetaan vuosien 2025–2029 aikana
Kumppanuuspöytiin haetaan jäseniä mm. asukkaista ja yhdistysedustajista huomioiden erityisryhmien edustajat.	Sivistystoimen palvelualue / Osallisuuden ja hyvinvoinnin palveluyksikkö	Toteutetaan vuosien 2025–2029 aikana

2.4 Osallisuuden edistäminen Päijät-Hämeen hyvinvointialueella

Päijät-Hämeen hyvinvointialueella toimiva asiakasosallisuustyöryhmä käynnisti vuoden 2020 keväällä yhtenäisten asiakasosallisuuden toimintamallien valmistelun. Asiakasosallisuutta on toteutettu asiakasraatien, kokemusasiantuntijoiden ja vapaaehtoisten avulla eri toiminnoissa. Vammaispalveluissa asiakkaiden osallisuutta edistetään asiakastyössä ja kehittämisessä eri tavoin. Palvelutarpeen arvioinnissa on kehitetty osallistavaa kirjaamista, jolla varmistetaan, että asiakkaan oma ääni kuuluu jo palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Myös palvelusuunnitelma ja sekä palvelutuotannon puolella laadittava palvelujen toteuttamissuunnitelma koostetaan mahdollisimman laajasti yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa omaisten tai muiden läheisten kanssa.

Kehittäjäasiakkaita pyydetään mukaan toimintojen kehittämisvaiheessa (esimerkiksi omaishoidon kehittämisryhmä tai palvelusetelien suunnittelu) sekä palvelujen käyttöönotto- ja seurantavaiheessa (esimerkiksi kuljetuspalvelujen seurantar ryhmä tai asumisen palvelusetelin käyttöönottovaihe). Hankekehittämisessä asiakkaita on laajasti mukana ohjausryhmätyöskentelyssä, työpajoissa, verkostoissa ja muussa hankekehittämisessä.

Yhteistyötä tehdään myös vammaisneuvostojen ja vammaisjärjestöjen kanssa. Viranhaltijat vierailevat neuvostoissa tarvittaessa. Järjestöyhteistyötä tehdään mm. hyvinvointialueen järjestöneuvottelukunnan kautta. Osallisuuden edistäminen on osa vammaispalvelujen tulosalueen kehittämissuunnitelmaa ja järjestöjen kanssa on sovittu säännöllisistä yhteistyötapaamisista, joissa käsitellään kulloinkin ajankohtaisia teemoja. Vammaispalvelujen päiväaikaisessa toiminnassa toimii säännöllisesti asiakasraati. Asumispalveluissa on talo- ja verkostokohtaisia kehittämisryhmiä tai yhteistyötapaamisia, joihin osallistuu asiakkaita, omaisia ja työntekijöitä.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Asiakasosallisuuden toimintamallit ovat laajasti käytössä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa	Paijatha/ Vammaispalvelut Paijatha/ Vammaisneuvosto	2025–2029

3 Esteettömyys ja asuminen

3.1 Esteettömyys kaupunkiympäristössä

Rakennetun ympäristön esteettömyyttä ohjataan Rakentamislaisissa (RAKL). Esteettömyyden edellytykset luodaan jo maankäyttöä suunnitellessa ja kaavoitettaessa. Lahden kaupungin rakennusjärjestyksessä esteettömyys on huomioitu osana kestävyyttä, turvallisuutta ja kaupunkikuvallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään piha-alueiden ja katujen liitoksiin, tukimuureihin ja pengerryksiin, liikennejärjestelyihin ajoneuvoliittymien suhteen, jalankulkuväyliin ja invapysäköintipaikkojen kunnossapidon kehittämiseen.

Viheralueilla noudatetaan esteettömyyden ja saavutettavuuden periaatteita. Viherrakentamisessa ja kunnossapidossa esteettömyys huomioidaan uusissa rakenteissa, peruskorjauksissa, kunnossapidon toimissa ja jaettavassa informaatiossa. Esteettömyyskohteita kartoitetaan ja kunnostetaan pääasiassa sekä vammaisneuvoston että kaupungin palautejärjestelmän kautta saatujen palautteiden perusteella jatkuvana käynnissä olevana prosessina.

Lahden kaupungin esteettömyyssuunnitelmassa 2024–2026 painotetaan yhdenvertaisen ja esteettömän kaupungin kehittämistä. Kaupunkiympäristön esteettömyyden kehitystä seurataan kunnallistekniikassa vuositasolla korjattavien kohteiden suhteen. Laadittavista kaavoista pyydetään aina lausunnot vammaisneuvostolta ja laajemmista suunnittelukohteista pyydetään lausunnot vammaisneuvostolta. Uudis- ja saneerauskohteissa noudatetaan pääasiassa SuRaKu-ohjeistusta esteettömyyden suhteen. Lopullinen esteettömyyden taso määritellään kohteen sijainnin ja ympäröivän alueen palveluiden ja toimintojen mukaisesti, esteettömyyden erikoistason ja perustason välillä.

Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) sisältää rakennuksen esteettömyyttä koskevat vähimmäisvaatimukset, joiden mukaan suunniteltu rakennus toteuttaa RAKL:n esteettömyyden olennaisen teknisen vaatimuksen. Julkisissa rakennushankkeissa Lahden kaupungin rakennusvalvonta edellyttää vammaisneuvoston lausuntoa. Suunnittelijoiden edellytetään käyvän esittelemässä hankkeet vammaisneuvoston rakennusjaokselle.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Kaupunkiympäristön esteettömyyskohteiden kartoitus ja korjaus	Kaupunkiympäristön palvelualue Vammaisneuvosto	2025–2029
Jalankulun- ja pyöräilyn väylien, invapysäköintipaikkojen ja linja-autopysäkkien kunnossapidon kehittäminen	Kaupunkiympäristön lautakunnat Vammaisneuvosto	2025–2029
Jalankulun ja pyöräilyn erottelun kehittäminen	Kaupunkiympäristön lautakunnat	2025–2029

3.2 Asuminen

Uudisrakentamisen esteettömyys

Rakennuksien esteettömyys varmistaa, että rakennus on kaikille käyttäjille turvallinen ja toimiva. Esteettömyys ei ole vain liikkumisen esteettömyyttä vaan esteetömyssä ympäristössä on huomioitu myös näkemis- ja kuulemisympäristön esteettömyys. Rakennetun ympäristön esteettömyyttä ohjataan maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL). Esteettömyyden edellytykset luodaan jo maankäyttöä suunnitellessa ja kaavoitettaessa.

Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) sisältää rakennuksen esteettömyyttä koskevat vähimmäisvaatimukset, joiden mukaan suunniteltu rakennus toteuttaa MRL:n esteettömyyden olennaisen teknisen vaatimuksen. Teknisten vaatimusten täyttymistä valvoo rakennusvalvonta, joka noudattaa toiminnassaan ympäristöministeriön asetuksena antamia rakentamismääräyskokoelman asetuksia määräyksineen ja ohjeineen. Kerrostaloissa ja vastaavissa kohteissa edellytetään rakennusvalvonnan esteetön -lomake täyttämistä ja pääsuunnittelijan varmennusta tehdyistä toimenpiteistä.

Hissi-, esteettömyys- ja korjausavustukset

Uusien rakennettavien asuinrakennusten osalta esteettömyysasiat ovat pääsääntöisesti lainsäädännöllä ohjastusti melko hyvällä tolalla. Olemassa olevan vanhemman rakennuskannan osalta tilanne on kuitenkin toinen. Hissittömiä kerrostaloja on kaupungissamme vielä yli 800. Olemassa olevan rakennuskannan esteettömyyttä voidaan parantaa jälkiasennushissein ja esteettömyyskorjauksin. Valtiontukeman asuntorakentamisen keskus Varke (ent. Ara) tukee esteettömyyskorjauksia asunto-osakeyhtiöissä enintään 35 % osuudella. Asunto-osakeyhtiöt voivat myös hakea 35 % suuruista avustusta hissien asentamiseen hissittömiin kerrostaloihin. Kulloinkin voimassa olevat avustusprosentit ja avustuksen myöntämisperiaatteet tulee tarkistaa Varken internetsivuilta.

Lahden kaupunki tukee näiden jälkiasennushissien rakentamista lisäksi 15 % avustuksella vuosittaisen määrärahasa puitteissa. Avustuksen ehtona on, että Varke myöntää hankkeelle oman avustuksensa. Vuosien 2017-2025 välillä Varke on avustanut 11:sta hissien rakentamista kuuteen eri kerrostaloon Lahden alueella. Lahden kaupungin tavoitteena on, että uusia jälkiasennushissejä rakennetaan vuosittain. Tavoitteen saavuttaminen riippuu kuitenkin pitkälti yksittäisten asunto-osakeyhtiöiden halukkuudesta hissien rakentamiseen sekä esimerkiksi niiden lainansaantimahdollisuuksista.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Jälkiasennushissejä ja esteettömyyskorjauksia tehdään vuosittain. - Hissi- ja esteettömyystyöryhmä: viestittäminen, kannustaminen ja ohjaus - Jatketaan hissiavustuksen myöntämistä 15 % suuruusena	Toteutuneiden jälkiasennushissien määrä vuosittain / Kaupunkiympäristön palvelualue.	2025–2029

3.3 Vammaisten asumisen tuki

Vammaispalvelulain perusteella järjestetyn asumisen järjestämisvastuu on Päijät-Hämeen hyvinvointialueella. Lahden kaupungin kaupunkiympäristön palvelualue on kuitenkin keskeisessä asemassa myös näiden palveluiden toteutumisen näkökulmasta. Esimerkiksi kaavoituksella varmistetaan uusien kohteiden rakentuminen turvaamalla riittävästi toimintaan soveltuvaa kaavavarantoa. Maankäytön toimenpitein, kuten kaavoittamalla ja tontinluovutuksin, voidaan myös edistää erilaisten uusien asunintarpeiden syntymistä. Erilaisia hybridiratkaisuja on jo kokeiltu useissa kaupungeissa Suomessa. Kaupunkiympäristön palvelualue edistää tarpeen ja tarkoituksenmukaisen palveluasumisen syntymistä alueelleen yhteistyössä järjestämisvastuussa olevan hyvinvointialueen kanssa.

Lisätietoja: Vammaispalvelujen soveltamisohje, Päijät-Hämeen hyvinvointialueen verkkosivut.

4 Liikkuminen

4.1 Joukko- ja palveluliikenne

Seudullisen joukkoliikenteen linja-autokalusto on pääasiassa matalalattiasta ja esteetöntä, lukuun ottamatta osaa seudullisista linjoista. Kesäkuusta 2026 lähtien myös seudulliset linjat liikennöidään matalalattiakalustolla lukuun ottamatta pääasiallisesti koululaisten ja opiskelijoiden liikkumistarvetta palvelevia linjoja ympäryskunnissa ja Lahden Nastolassa. Matalalattiaiset bussit on varustettu liikuntaesteisille soveltuvilla laitteilla. Matalalattiabussien keskiovelta löytyy pyörätuoliramppi helpottamaan pyörätuolin autoon nousua. Matalalattiabussien etuosassa sijaitsevat liikuntaesteisille soveltuvat ja erikseen merkityt istumapaikat. Pyörätuoliramppi saattaa puuttua yksittäisistä vara-autoista ja koululaisliikenteeseen tarkoitetuista autoista ympäryskunnissa ja Lahden Nastolassa.

Opaskoiraa käyttäviä matkustajia varten on osoitettu paikat auton ensimmäiseltä vasemmalla sijaitsevalta penkkiriviltä. Näiden istumapaikkojen läheisyyteen on sijoitettu painonappeja siten, että istuimelta ylettyy helposti antamaan pysähtymismerkkin. Matalalattiakaluston kyljessä keskioven vieressä on pyörätuolin kuvalla merkitty nappi, jota painamalla kuljettajalle syttyy valo. Valon palaessa kuljettaja osaa tarvittaessa avata keskioven pyörätuoliasiakkaalle.

Lahden seudun liikenteessä vammaisen avustaja matkustaa maksutta EU:n vammaiskortin A-merkinnällä. Pyörätuolilla tai rollaattorilla kulkeva, pyörätuolimatkustajan avustaja sekä näkövamman avustaja matkustavat maksutta myös ilman korttia. Maksuttomuus ei koske korkealattiaisilla busseilla liikennöitäviä seutuliikenteen linjoja.

Linjoihin perustuvan joukkoliikenteen lisäksi Lahden seudun liikenne järjestää pääsääntöisesti kutsuohjattua Lempi-palveluliikennettä Lahden kaupungin alueella neljällä esteettömällä linja-autolla, joissa on tilat esimerkiksi rollaattoreille ja muillekin apuvälineille. Nastolan alueella liikennöi palveluliikenne Nestori. Palvelulinjojen liikennöinti toteutetaan ovelta ovelle-periaatteella, jossa kuljettaja voi tarvittaessa avustaa esimerkiksi kauppakassien kyytiin nostamisessa. Palveluliikenteessä on käytössä Waltti-lippujärjestelmä, joka mahdollistaa samalla lipulla matkustamisen palveluliikenteessä ja muussa joukkoliikenteessä.

4.2 Vammaisten liikkumisen tuki ja avustukset autoon tai muuhun kulkuvälineeseen

Liikkumisen tuella turvataan vammaiselle henkilölle mahdollisimman itsenäinen henkilökohtainen liikkuminen ja tavanomainen elämä, kuten työssä käyminen, opiskelu, asioiminen, virkistys, yhteiskunnallinen osallistuminen tai niihin verrattava toiminta. Liikkumisen tukea järjestetään erityispalveluna vammaiselle henkilölle silloin, kun henkilöllä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän toimintarajoitteensa takia voi ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia käyttää itsenäisesti julkista joukkoliikennettä.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada liikkumisen tukea työ- ja opiskelumatkoihin sekä työllistymistä tukevan toiminnan, työtoiminnan, valmennuksen, erityisen osallisuuden tuen, tuetun päätöksenteon, vaativan moniammatillisen tuen ja lyhytaikaisen huolenpidon matkoihin välttämättä tarvitsemansa määrä. Muun tavanomaisen elämän matkoihin on oikeus saada liikkumisen tukea vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa, ellei vammaisen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja.

Vammaisella henkilöllä on myöntämisedellytysten täytyessä subjektiivinen oikeus liikkumisen tukeen, mutta ei sen tiettyyn toteuttamistapaan. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella liikkumisen tukea voidaan järjestää kuljetuspalveluna ja henkilökohtaisen avun tai saattajan avulla. Auton tai muun kulkuneuvon hankintaan tai käyttöön antamiseen sovelletaan vammaispalvelulain 32 § mukaista taloudellista tukea, joka on määrärahasidonnainen palvelu.

Vammaisella henkilöllä on oikeus myös hakea liikkumisen tuen jaksottamista tai liikkumisen tuen järjestämistä kokonaan tai osittain matkabudjetin avulla. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella on mahdollista jaksottaa liikkumisen tukena järjestettävää kuljetuspalvelua enintään vuosikohtaisesti. Matkabudjetin käyttöönottoa arvioidaan ja suunnitellaan.

Korvaus auton tai muun kulkuvälineen hankintaan on puolet (50 %) vammaiselle soveltuvasta kohtuuhintaisesta autosta/muusta kulkuvälineestä. Autoon tai muuhun kulkuvälineeseen tehtävät vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan (100 %) määrärahojen puitteissa. Sekä hankintatuen että muutostöiden myöntäminen edellyttää, että vammaisen henkilö tarvitsee autoa tai muuta kulkuvälinettä päivittäisessä liikkumisessaan ja korvaus kohdennetaan pääsääntöisesti työssäkäyviin ja opiskelijoihin sekä kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin.

Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Kuljetuspalvelujen välitystoiminnan ja liikennöinnin arviointi seurantaryhmien (2) toimesta Seurantaryhmät koostuvat hyvinvointialueen ja välityskeskuksen edustajista sekä toisessa ryhmässä asiakkaiden edustajista ja toisessa liikennöitsijöiden edustajista	Paijatha/ Vammaispalvelut Paijatha/ Vammaisneuvosto	Toteutuu jatkuvana

5 Lahden Palvelutori

Lahden Palvelutorin lähtökohtana on julkisten palveluiden palvelukonsepti, joka sujuvoittaa kuntalaisten arkea, helpottaa julkisten palvelujen kestäväää käyttämistä, lisää palvelujen tasavertaista saavutettavuutta ja mahdollistaa palvelujen kehityksen joustavuuden. Keskeinen sijainti Lahden keskustassa helpottaa asiointia ja mahdollistaa useamman asian hoidon yhdellä ja samalla käynnillä. Palvelutori osallistavana toimintapaikkana toimii myös vahvana hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tukevana alustana asukkaille, yhdistyksille, yrityksille ja oppilaitoksille.

Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Palvelutorin alusta toimii helposti saavutettavana ja esteettömänä toimipaikkana palvelu-, toiminta- ja tapahtumatilojen osalta. Tavoitteena on seurata ja ylläpitää tilojen toimivuutta ja opasteita sekä edistää esteettömyyttä asiakastiloissa hyödyntäen asiakaskokemuskyselystä saatavia palautteita.	Konsernipalvelut / Palvelutori Vammaisneuvosto	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Palvelutorilla toimivalle monitoimijaiselle henkilöstölle järjestetään vuosittain koulutusta erilaisten asiakasryhmien kohtaamiseen ja esteettömyyden huomioimiseen. Tavoitteena on tuottaa kaikille asiakasryhmille mahdollisimman yhdenvertaisia asiakaskokemuksia.	Konsernipalvelut / Palvelutori Vammaisneuvosto	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Palvelutori julistautuu Syrjinnästä vapaaksi alueeksi. Julistautuminen ja ”Syrjinnästä vapaa” -merkin käyttö merkitsee syrjinnän vastustamista, siihen puuttumista ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuden tunnustamista.	Konsernipalvelut / Palvelutori Vammaisneuvosto	Syrjinnästä vapaaksi alueeksi julistaudutaan vuoden 2025 aikana.

6 Lahti-Piste

Lahti-Piste on Lahden kaupungin keskitetty matalan kynnyksen asiakaspalvelupiste, joka vastaa yleisestä palveluneuvonnasta sekä sähköisen asioinnin opastuksesta. Lahti-Piste toimii Lahden Palvelutorilla kauppakeskus Trion 2. kerroksessa. ”Asioidaan yhdessä” on Lahti-Pisteen palvelulupaus, ja palvelua toteutetaan monikanavaisesti. Käytössä on helposti saavutettava ja esteetön asiointipaikka Palvelutorilla, puhelin-, chat- ja sähköpostipalvelukanavat sekä asiointi.fi - palautepalvelu.

Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Lahti-Pisteellä suoritetaan vuosittain riskienarviointi, jossa huomioidaan myös toimenpidesuunnitelma esteettömyyden parantamiseksi. Tavoitteena on parantaa palvelutilan käytettävyyttä ja opasteita sekä edistää esteettömyyttä asioinneissa Lahti-Pisteellä.	Konsernipalvelut / Lahti- Piste	Riskienarviointi suoritetaan vuosittain ja siihen osallistuu Lahti-Pisteen henkilöstö.
Henkilöstölle järjestetään koulutusta eri asiakasryhmien kohtaamiseksi sekä esteettömyyden huomioimiseksi. Tavoitteena on tarjota kaikille asiakasryhmille mahdollisimman yhdenvertaisia asiakaskokemuksia.	Konsernipalvelut / Lahti- Piste	Toteutuu jatkuvana
Lahti-Pisteen palvelukanavissa kerätään jatkuvasti asiakaspalautetta. Kerätty palaute käsitellään huolellisesti, ja muun muassa sen pohjalta kehitetään palvelutoimintaa. Asiakaspalautteen ja kehitystoimien tuloksista tiedotetaan verkkosivuilla sekä sosiaalisen median kanavissa. Lahti-Piste on keskeinen asiakaspalvelupiste, joka kerää palautetta sähköisten palveluiden käytettävyydestä ja arvioi palvelutoimintaa	Konsernipalvelut / Lahti- Piste	Toteutuu jatkuvana

yhteistyössä palvelualueiden kanssa.		
--------------------------------------	--	--

7 Kasvatus ja koulutus

Lahdessa sivistyksen palvelualue vastaa opetus-, kasvatus-, liikunta- ja kulttuuripalvelujen järjestämisestä.

7.1 Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuksessa toimitaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden mukaisesti ja pyritään edistämään kaikessa toiminnassa jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista, terveyttä ja hyvinvointia. Esiopetuksen järjestämistä säätelee perusopetuslaki ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Lahden varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toiminta sekä lapsen tarvitseman tuen järjestäminen perustuvat hyvälle arjen pedagogiikalle ja laadukkaaseen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle.

Tuen tarvetta ennaltaehkäistään pedagogisilla, rakenteellisilla ja lapsen hyvinvointia tukevilla järjestelyillä muun muassa toiminnan eriyttämisellä sekä ryhmien ja oppimisympäristöjen joustavalla muokkaamisella. Toimintarajoitteisen lapsen ohjauksen tarve tulee kaikissa olosuhteissa huomioida ja tarvittaessa tulee olla mahdollisuus saada yksilöllisempää tukea. Tuki järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tavoitteena on, että kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Tavoitteet/toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Lahden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman toteutumisen seuranta	Sivistyksen palvelualue /varhaiskasvatus Vammaisneuvosto	Toteutuu jatkuvana
Kehityksen, kasvun ja oppimisen tuen seuranta.	Sivistyksen palvelualue /varhaiskasvatus Vammaisneuvosto	Toteutuu jatkuvana

Riittävä laadullinen ja määrällinen rakenteellisen tuen resurssi sekä esteettömät tilat on turvattava.	Sivistyksen palvelualue /varhaiskasvatus Vammaisneuvosto	Toteutetaan vuosina 2025 -
--	---	-------------------------------

7.2 Perusopetus

Perusopetuspalvelut huolehtii Lahden kaupungin perusopetuksesta sekä koululaisten iltapäivä- ja kerhotoiminnasta. Keskeisenä tavoitteena on, että peruskoulun päättävästä ikäluokasta 100 % sijoittuu jatko-opintoihin. Lahden perusopetus järjestää vammaisille oppilaille oppiaineittain tai toiminta-alueittain toteutettua opetusta sekä yksilöllistä oppimisen ja koulunkäynnin tukea perustuen heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa. Lisäksi Lahden perusopetus järjestää sairaalaopetusta ja sairaalaopetuksen konsultaatiopalvelua kaikkien Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kunnille.

Varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja nuorisopalveluissa edistetään yhteisesti lasten ja nuorten hyvinvointia. Työssä painottuu alueellinen sekä kaupunkitasoinen kehittämistyö. Lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta vahvistetaan kaikissa palveluissa huomioiden erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kanssa toteutetaan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimenpiteitä HYTE-kärkien mukaisesti.

Koulujen tulee olla esteettömiä ja mahdollistaa opiskelu vammasta, sairaudesta tai terveydentilasta riippumattomista syistä. Toimintarajoitteisen oppilaan ohjauksen tarve huomioidaan ja tarvittaessa oppilaalla on mahdollisuus saada tulkitsemis- ja avustajapalveluita, apuvälineitä sekä oppilaskohtaisia tukitoimia. Tavoitteena on taata jokaiselle oppilaalle terveellinen ja turvallinen kasvuympäristö.

Oppilaan arviointi toteutetaan Lahden perusopetuksessa rajatun oppimäärän osalta sanallisesti pois lukien päättöarviointi. Toiminta-alueittaisen oppimäärän osalta arviointi tapahtuu aina sanallisesti. Ammatinvalinnan ohjauksessa kiinnitetään huomiota oppilaisiin, jotka ovat perusopetuksessa saaneet tehostettua oppilaanohjausta. Perusopetuksen päättövaiheessa tuetaan oppilaan ohjautumista perusopetuksen jälkeisiin opintoihin ja tarvittaessa hyödynnetään harkintaan perustuvaa valintaa.

Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Perusopetuksessa toimintaympäristöjen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan esteetön oppimisympäristö. Uusien monitoimitalojen hankeprojekteissa huomioidaan useamman toimijan toiminnallisuudet yhteisessä oppimisympäristössä.	Prosesseja seurataan rakennusprojektien edetessä. Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut Vammaisneuvosto	Uusien monitoimitalojen ja vanhojen koulukiinteistöjen rakennusprojektien aikataulun mukaan.
Vanhojen koulukiinteistöjen saneerauksessa huomioidaan	Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut	Uusien monitoimitalojen ja vanhojen koulukiinteistöjen

mahdollisuuksien mukaan esteetön kulkeminen.	Vammaisneuvosto	rakennusprojektien aikataulun mukaan.
Lahden kaupunki ylläpitää ja kehittää itsenäisesti ja tarvittaessa yhteistyössä Päijät-Hämeen muiden kuntien sekä hyvinvointialueen kanssa vamman, sairauden tai terveydentilansa vuoksi heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten edellytyksiä käydä koulua ja saada tukea. Tällä tarkoitetaan • nivelvaiheen yhteistyötä, jotta jokainen lapsi saadaan ohjattua varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta kouluun, jossa lapsella on riittävä oppimisen ja koulunkäynnin tuki, • kuntaan sijoitettujen vaativaa monialaista tukea tarvitsevien lasten tukitoimien oikea-aikaista suunnittelua ja toteutusta ja yhteistyörakenteiden selkeytystä, • konsultoivaa sairaalaopetusta vaativaa monialaista tukea sekä erikoissairaanhoidon tarvitsevien lasten opetuksessa sekä osaamisen jakamista Päijät-Hämeen kuntaverkostossa niiden koulujen kesken, jotka järjestävät ko. kohderyhmälle opetusta,	Toimenpiteiden edistymistä seurataan perusopetuksen sisäisessä kehittämistyössä, opiskeluhoitotyön ohjausryhmässä sekä Päijät-Hämeen seudullisessa opiskeluhoollon ja oppimisen tuen kehittämistyöryhmässä (OOT).	Toteutuu jatkuvana.

henkilöstön osaamisen vahvistamista vaativaa monialaista tukea tarvitsevien lasten ja nuorten mielenterveys- ja psykososiaalisiin pulmiin, tutkimusperustaiseen menetelmään kouluttaminen		
Perusopetuksen opetussuunnitelman toteuttaminen kaikissa Lahden peruskouluissa.	Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut	Opetussuunnitelman mukaisen opetuksen toteuttaminen toteutuu jatkuvana
Oppimisen ja koulunkäynnin tukea tarvitsevalle oppilaalle laaditaan yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja tarvittaessa opiskeluhuollon ammattihenkilöstön kanssa oppimisen tuen suunnitelma	Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut	Oppilaan tuen suunnitelma yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa toteutuu jatkuvana.
Oppilaalle tarjotaan oppilaanohjausta koko perusopetuksen aikana. Oppilaanohjauksen keskeisenä tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas kykenee edistämään opiskeluvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Päättövaiheen oppilaanohjauksella varmistetaan jokaisen oppilaan hakeutumisvelvollisuus perusopetuksen jälkeisiin opintoihin.	Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut	Toteutuu jatkuvana
Oppilasta arvioidaan sanallisesti hänen edetessä toiminta-alueittain toteutetun opetuksen mukaisesti ja niissä tapauksissa, joissa oppilas opiskelee oppiaineen oppimäärän rajatusti. Päättövaiheessa arviointi rajatuissa oppimäärissä on	Sivistyksen palvelualue/ perusopetuspalvelut	Toteutuu jatkuvana

perusopetuslain mukaisesti numeerinen. Perusopetuksesta välitetään tarvittavaa tietoa oppilaan siirtyessä opinpolun nivelvaiheissa koulutuksen järjestäjältä seuraavalle.		
--	--	--

7.3 Lukiokoulutus

Lukiokoulutus antaa lakeihin ja valtakunnallisiin määräyksiin pohjautuvaa lukiokoulutusta. Tavoitteena on varmistaa opiskelijoille jatko-opintokelpoisuus korkea-asteen opintoihin ja laaja yleissivistys. Kaupungin lukiossa esteettömyys on otettu huomioon. Lukiossa on kaikille opiskelijoille tarjolla erityisopettajan, kuraattorin ja psykologin palveluita.

Tavoitteet /Toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Kaikille lukiolaisille taataan opetussuunnitelman mukaiset lukiokoulutuksen palvelut noudattaen voimassa olevaa lukiokoulutuksen opetussuunnitelmaa.	Sivistyksen palvelualue/ lukiokoulutuspalvelut	Vuosittain arvioidaan asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Apuna käytetään caf- arviointia (joka 2. vuosi) ja vuosittaisten tavoitteiden arviointia.

7.4 Wellamo-opisto

Wellamo-opisto tarjoaa mahdollisuuden paikalliseen vapaan sivistystyön lain mukaiseen opiskeluun. Opisto noudattaa elinikäisen oppimisen periaatteita ja tukee yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä sekä kykyä toimia yhteisöissä.

Opetusta annetaan taito- ja taideaineissa, kielissä, liikunnassa, tietotekniikassa ja yhteiskunnallisissa aineissa. Opistossa tarjotaan myös taiteen perusopetusta sekä lapsille ja nuorille että aikuisille. Toimintarajoitteita huomioidaan Wellamo-opiston opetustarjonnassa useilla eri tavoilla. Esimerkiksi liikunnan ryhmissä on käytössä tasoluokittelu, jonka avulla opiskelijan on mahdollista löytää itselleen sopiva ryhmä (esim. keltainen väri kertoo siitä, että ryhmä soveltuu liikuntarajoitteiselle).

Opetusta toteutetaan mahdollisuuksien mukaan myös toimintakeskuksissa, lähellä asiakkaan omaa elinympäristöä. Taiteen perusopetuksessa oppimäärää voidaan tarvittaessa yksilöllistää vastaamaan oppilaan ominaisuuksia sekä opiskelu- ja oppimisedellytyksiä.

Erityisesti luentotoiminnassa tehdään yhteistyötä eri paikallisyhdistysten kanssa ja huomioidaan aiheiden valinnassa myös erilaiset oppijat. Luentoja suunnataan sekä asiantuntijoille että asianosaisille ja heidän läheisilleen.

Wellamo-opiston uusilla verkkosivuilla on huomioitu saavutettavuusdirektiivin vaatimukset. Verkossa tuotetaan virtuaalista sisältöä kuten esimerkiksi sähköisiä taidenäyttelyitä. Henkilöstön osaamista pyritään jatkuvasti lisäämään aihepiirin ympärillä. Wellamo-opisto on julistautunut Syrjinnästä vapaaksi alueeksi. Julistautuminen ja merkin käyttö merkitsee syrjinnän vastustamista, siihen puuttumista ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuden tunnustamista.

Wellamo-opisto on Suomen suurin seudullinen kansalaisopisto ja hallinnollisesti sen yhteydessä toimii myös Taide- ja muotoilukoulu Taika.

Tavoitteet / toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Ylläpidämme ja edelleen kehitämme nykyistä laajaa ja seudullista tarjontaa erityisryhmille ja toimintarajoitteisille.	Sivistyksen palvelualue/ Wellamo-opisto	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Koulutamme henkilöstöä kohtaamaan ja huomioimaan erityisryhmien ja toimintarajoitteisten tarpeita.	Sivistyksen palvelualue/ Wellamo-opisto	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Huomioidaan jatkossakin laajasti eri-ikäisiä kohderyhmiä kuten lapset, aikuiset ja ikääntyneet.	Sivistyksen palvelualue/ Wellamo-opisto	Toteutetaan vuosina 2025–2029

7.5 Nuorisopalvelut

Nuorisopalvelut tarjoavat tekemistä ja toimintaa vapaa-ajalla, tukea työelämän alkutaipaleella ja apua haastavissa elämäntilanteissa. Nuorisotyötä tehdään monin eri tavoin myös kouluissa. Palvelutarjonnassa on huomioitu nuoruuden eri vaiheet sekä eri-ikäisten nuorten tarpeet ja toiveet. Nuorisopalveluissa tarjotaan myös mahdollisuuksia nähdä maailmaa ja saada kansainvälisiä kokemuksia. Erilaiset kehittämishankkeet auttavat pysymään ajan hermolla ja kokeilemaan rohkeasti uutta.

8 Liikunta ja kulttuuri

Lahden kaupungin kulttuuritoiminnassa on huomioitu, että vammaisille henkilöille tulee järjestää saman laajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset palvelut kuin muille. Vammaisilla henkilöillä on oikeus osallistua kulttuurielämään, kehittää luovia, taiteellisia ja älyllisiä kykyjään ja ymmärrystään. On oleellista varmistaa tilojen ja palveluiden esteettömyys ja yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet.

Vammaisilla henkilöillä on oikeus yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuuri- ja kieli-identiteettiinsä kuten viittomakielten ja kuurojen kulttuurin, tunnustamiseen ja tukeen: yhdenvertaisuus, saavutettavuus ilman lisäkuluja, huomioiminen turvallisuussuunnitelmassa. Sinfonia Lahden konserttiapplikaatio lisää saavutettavuutta tuomalla konsertin omalle tekniselle laitteelle kotona nautittavaksi. Sibeliustalon Pääsalissa on pyörätuolipaikkoja 12. Tarkemmin tilojen esteettömyyteen voi tutustua Sibeliustalon, Teatterin ja kirjaston omilla saavutettavilla verkkosivuilla. Sivulla myös saavutettavuusseloste. Vammaisen henkilön avustajalla on vapaa pääsy kaupunginteatterin ja kaupunginorkesterin tilaisuuksiin.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelma

Lahden kaupungin kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa yhdeksi kehittämistavoitteeksi on asetettu taiteen ja kulttuurin sekä kulttuurihyvinvointitoiminnan saatavuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Toimenpiteinä tavoitteen saavuttamiseksi ovat mm. esteettömyyden huomioiminen kaupungin tiloissa ja erityisryhmien huomioiminen kulttuurihyvinvointitoiminnan kohdentamisessa.

8.1 Liikunta ja ulkoilu

Liikuntapalvelut järjestää kohtuuhintaisia eläkeläisten ja liikuntarajoitteisten liikuntaryhmiä. Viikko-ohjelmaan sisältyy monipuolista liikuntaa, joka soveltuu kaiken kuntoisille eläkeläisille, liikuntarajoitteet huomioiden. Liikuntaryhmätoimintaa on kehitetty pitkäjänteisesti niin, että liikuntaryhmien sisältö tukee parhaalla mahdollisimmalla tavalla kaikkia, asiakasryhmien erityistarpeet huomioiden. Liikuntaryhmät on värikoodattu tasoryhmittäin, mikä edesauttaa löytämään oikean tasoisen ja fyysistä toimintakykyä tukevan liikuntaryhmän.

8.2 Kirjasto- ja tietopalvelut

Lahden kaupunginkirjastoon kuuluu 10 eri toimipistettä: pääkirjasto, kuusi lähikirjastoa, kaksi kirjastopistettä ja yksi kirjastoauto. Kirjasto palvelee kuntalaisia tarjoamalla tietoa, elämyksiä ja kohtaamispaikkoja. Kirjasto- ja tietopalvelut tukevat kuntalaisten elinikäistä oppimista, henkistä kasvua ja hyvinvointia sekä edistävät lukemista, sivistystä ja tietoyhteiskuntataitoja.

Lahden kaupunginkirjasto tarjoaa kuntalaisille pääsyn tietoon ja kulttuurisisältöihin ylläpitämällä monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa. Aineistoja on niin lapsille, nuorille kuin aikuisillekin. Kirjasto edistää lukemista ja kirjallisuuden tuntemista järjestämällä monipuolisesti tapahtumia, jotka avaavat kirjaston kokoelmia ja sisältöjä. Kirjasto tarjoaa ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon. Kirjastojen tilat ovat viihtyisät ja tarkoitettu kuntalaisten käyttöön. Kirjastoissa voi opiskella, tehdä työtä, harrastaa ja järjestää erilaista kansalaistoimintaa. Kirjaston tavoite on myös edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Kuntalaisille tarjotaan mahdollisuuksia osallistumiseen ja kuulluksi tulemiseen. Lastu-verkkokirjastossa on huomioitu saavutettavuusvaatimukset.

Lahden kaupunginkirjaston tavoitteena on vuosien 2025–2029 aikana huomioida toimintarajoitteisten kuntalaisten osallistumismahdollisuudet entistä paremmin.

Tavoitteet / toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Kaikissa kaupunginkirjaston toimipisteissä parannetaan kirjastotilojen toimivuutta ja opasteita sekä edistetään esteettömyyttä asiakastiloissa.	Sivistyksen palvelualue / kirjastopalvelut Vammaisneuvosto	Esteettömyyskartoitukset toteutettiin vuosien 2021 ja 2022 aikana. Toimenpidesuunnitelman mukaisia toimia edistetään mahdollisuuksien mukaan. Pääkirjaston osalta esteettömyyskartoituksen

		tulokset huomioidaan peruskorjaussuunnittelussa.
Henkilöstölle järjestetään koulutusta erilaisten asiakasryhmien kohtaamiseen ja esteettömyyden huomioimiseen. Tavoitteena on tuottaa kaikille asiakasryhmille mahdollisimman yhdenvertaisia asiakaskokemuksia.	Sivistyksen palvelualue / kirjastopalvelut	Jatkovaa toimintaa
Kirjastoissa on voimassa turvallisemman tilan periaatteet ja kirjasto on sitoutunut syrjimättömyyteen	Sivistyksen palvelualue / kirjastopalvelut	Turvallisemman tilan periaatteet on otettu käyttöön ja henkilöstöä koulutettu aiheeseen
Vuoropuhelua kaupungin vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa lisätään järjestämällä säännöllisesti yhteisiä tapaamisia. Tavoitteena kehittää kirjaston palveluja ja viestintää asiakaslähtöisesti.	Sivistyksen palvelualue / kirjastopalvelut Vammaisneuvosto Vanhusneuvosto	Tapaamisia järjestetään tarpeen mukaan
Lisätään kirjaston erityispalvelujen (kotikirjastopalvelu ja Celia-palvelu) sekä e-palvelujen tunnettuutta ja palvelujen käytön opastusta. Tehostetaan tiedottamista heille, jotka ovat oikeutettuja erityispalvelujen käyttöön. Tehostetaan e-palveluista tiedottamista kaikille kohderyhmille. Tavoitteena tukea eri kohderyhmien lukuharrastusta erityispalvelujen ja opastuksen avulla.	Sivistyksen palvelualue / kirjastopalvelut	Jatkovaa toimintaa

8.3 Lahden kaupunginteatteri

Teatterin perustehtävä on valmistaa ja esittää laadukkaita ja monipuolisia teatteriesityksiä sekä järjestää erilaisia oheistapahtumia (esim. yleisötyö) kaikenikäisille kävijöille. Teatterin tarjonta on suunnattu lahtelaisille ja pääjäthämäläisille, mutta myös valtakunnallisesti. Esitysten kautta teatteri voi parantaa asiakkaidensa elämänlaatua ja henkistä hyvinvointia. Teatteri lisää yhteisöllisyyden tunnetta ja vahvistaa alueen identiteettiä. Teatterin asiakkaat käyttävät usein muita kaupungin elinkeinopalveluja. Lisäsi teatteri toimii vahvana kaupungin vetovoimatekijänä niin matkailijoille kuin asukkaillekin.

Esteettömyydellä halutaan edistää tasavertaisuutta, lisätä palveluiden käyttöä ja houkutella uusia kävijöitä. Tarkemmin kaupunginteatterin esteettömyyteen voi tutustua teatterin verkkosivuilla. Kaupunginteatterin remontoidun Studionäyttämön ja Pienen näyttämön remonttien yhteydessä on huomioitu näytelmän seuraamisen miellyttävyys ja katsojien yhdenvertaisuus lisäämällä

pyörätuolipaikkojen määrää sekä katsomon induktiosilmukalla. Teatterin laajemman peruskorjauksen hankesuunnitelma on käynnissä. Peruskorjauksen suunniteltu aikataulu on vuosille 2030–2032. Peruskorjauksen yhteydessä parannetaan edelleen esteettömyyttä mm hissien peruskorjauksella, joka mahdollistaa isommallakin pyörätuolilla teatterissa kulkemisen kerrosten välillä.

Tavoitteet / toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Pienen näyttämön kulkureitit, valaistus, pyörätuolipaikat ja induktiosilmukka. Pienen näyttämön katsomon pyörätuolipaikkoja on lisätty salin peruskorjauksessa ja katsomoon on asennettu induktiosilmukka. Pyörätuolipaikat sijoitetaan yläriiviin. Tämän lisäksi katsomon tasoerot kaiteineen yksinkertaistettu sujuviksi kulkureiteiksi. Salivaloihin tehty merkittäviä parannuksia. Teatterin laajan peruskorjauksen hankesuunnitelma on käynnissä. Pitää sisällään mm. Hissien korjauksen.	Sivistyksen palvelualue/ kaupunginteatteri Vammaisneuvosto	Remontti on valmistunut Kaikki suunnitellut toimenpiteet on toteutettu Induktiosilmukan toimivuus tarkistettu Qlu Oy:n toimesta 2024. Peruskorjaus suunniteltu toteutettavaksi 2030–2032
Avustajan lippu Avustajan / tulkin lippu muutettu kevätkaudella ilmaiseksi teatterin omiin tuotantoihin. Maksuton lippu noudetaan teatterin omasta lippumyymälästä. Oikeuden lippuun voi todistaa vammaiskortin A-merkinnällä tai vastaavalla. Sama käytäntö on laajennettu koskemaan myös yhteistuotanto ja vierailuesityksiä. Käytetyt avustajien liput tilastoidaan vuosittain. Esteettömät esitykset Teatterissa järjestetään vuosittain useampia esteettömiä esityksiä.	Sivistyksen palvelualue/ kaupunginteatteri	Maksuttomat avustajien liput otettu käyttöön kevätkaudella 2021. Toteutuu vuosittain. Toteutuu vuosittain. Toteutuu vuosittain.

Esitysten tekstitys Tekstitystä on kokeiltu yhdessä puhenäytelmässä kevätkaudella 2025. Tekstityksen käytön laajentaminen.		Vuosittain mahdollisuuksien mukaan.
--	--	-------------------------------------

8.4 Lahden museot

Lahden kaupungin museoihin kuuluvat Hiihtomuseo, Historiallinen museo, Radio- ja tv-museo Mastola sekä visuaalisten taiteiden museo Malva. Museorakennuksissa on huomioitu esteettömyys mahdollisuuksien mukaan. Neljä museorakennuksesta kolme sijaitsee vanhoissa ja suojelluissa rakennuksissa, joissa esteettömyyttä ei täysin voida taata. Historiallisessa museossa, Hiihtomuseossa ja Mastolassa esteettömyys ja saavutettavuus on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan. Visuaalisten taiteiden museon Malvan rakentamisessa sekä näyttelytoiminnan ja erilaisten palveluiden suunnittelemisessa on otettu huomioon esteettömyys- ja saavutettavuuskysymykset. Suunnittelussa on käytetty apuna Kulttuuria kaikille -palvelua. Toimintarajoitteisten henkilöiden avustajat pääsevät maksutta museoon.

Tavoitteet / toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Tilojen seuraaminen ja tarkkailu esteettömyyden ja saavutettavuuden takaamiseksi. Esteettömyysstandardien huomioiminen näyttelysuunnittelussa.	Sivistyksen palvelualue/ museopalvelut Vammaisneuvosto	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Viittomakielisten opastusten tarjoaminen ostettavana palveluna ja yleisöopastuksina. Kuvailutulkkauksen ja muiden esteettömyyttä lisäävien palveluiden kehittäminen.	Sivistyksen palvelualue/ museopalvelut	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Selkokielineen näyttelymateriaali	Sivistyksen palvelualue/ museopalvelut	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Saavutettavuuden huomioiminen viestinnässä ja näyttelyissä.	Sivistyksen palvelualue/ museopalvelut	Toteutetaan vuosina 2025–2029
Museon henkilökunta koulutetaan huomioimaan	Sivistyksen palvelualue/ museopalvelut	Toteutetaan vuosina 2025–2029

toimintarajoitteisten henkilöiden erityistarpeet.		
Erityistaidetoiminnan huomioiminen museon näyttely- ja kokoelmaohjelmassa.		Toteutetaan vuosina 2025–2029
Taidepajatilojen ja yleisötilojen kalustuksen kehittäminen saavutettavaksi.		Toteutetaan vuosina 2025–2029
Näkövammaisten palveluiden kehittäminen (mm. opasteet, kartat, verkkosivut)		Toteutetaan vuosina 2025–2029

Osallistaminen

Museo kuuntelee herkällä korvalla vertaisryhmien kokemuksia, toiveita ja kysymyksiä toimintansa kehittämiseksi. Uusien tilojen ja toimintamuotojen suunnittelussa on kuultu vammaisneuvostoa. Myös erilaisia verkostoja, vammaisjärjestöjä, kolmannen sektorin toimijoita ja kaupungin asukkaita osallistetaan esittämään toiveitaan ja ideoimaan museon toimintaa museon henkilökunnan kanssa. Osallistavaa toimintaa järjestetään osana museoiden yleisötyötä erilaisille kohderyhmille yhdenvertaisesti. Järjestämme osallistavaa toimintaa erityistä tukea tarvitseville. Kuuntelemme ja osallistamme mahdollisuuksien mukaan. Pyrimme huomioimaan kaikki erityisryhmät.”

9 Työllisyys ja toimeentulo

9.1 Työllisyyden edistäminen ja eri toimijat

Vuoden 2025 alusta julkiset työvoima- ja yrityspalvelut siirtyivät kuntiin tai kuntien muodostamien työllisyysalueiden järjestämisvastuulle. Samalla Lahden seudun kuntakokeilu päättyi määräaikaisena ja toiminta siirtyi uudelle työvoimaviranomaiselle. Osana uudistusta valtio siirsi työllisyysalueille liikkeenluovutuksella henkilöstöä sekä valtionosuusjärjestelmän kautta määrärahoja palvelujen järjestämistä varten. Lahden kaupunki järjestää jatkossa työllisyyspalvelut itse, ja muodostaa oman työllisyysalueen. Näin ollen jatkossa Lahden työllisyyspalvelujen tulee huolehtia pääsääntöisesti lahtelaisten työnhakija-asiakkaiden palvelemisesta.

TE-uudistuksen taustalla oli lähtötila tuoda palvelut lähemmäs kuntalaisia ja alueen työnantajia. Jatkossa Suomessa on 45 eri työllisyysaluetta, joiden toiminta tulee muokkautumaan juuri sen alueen lähtökohdista, tarpeista ja yhteistyöverkostoista käsin palvelemaan paikallista työnhakijoiden ja työnantajien kohtaantoa. Uuden toiminnan organisoituminen vie hetken aikaa, joten vuosi 2025 tulee varmasti olemaan siirtymäaikaa, organisoitumista sekä uusien palvelumallien muotoilua. Työllisyyspalvelut ovat saaneet myös uusia tiloja, joiden esteettömyys ja saavutettavuusnäkökulmat huomioidaan ja käydään läpi. Uudistuksen yhteydessä on avattu uusi verkkosivukokonaisuus, jota on työstyetty käyttäjäkokemusten kautta niin, että asiointi olisi mahdollisimman sujuvaa ja saavutettavaa.

Työllisyyspalvelut palvelee kaikkia työnhakija-asiakkaita. Erityisesti haastavassa työmarkkina-asemassa olevien kohderyhmien (osatyökykyiset, nuoret, pitkään työttömän olleet, vammaiset, vieraskieliset ja maahan muuttaneet sekä ikääntyneet) palveluprosesseihin kiinnitetään huomioita. Työllistymistä edistävä monialaisen tuen yhteistoimintamalli (TYM) toteutuu yhteistyössä

Hyvinvointialueen, Päijät-Hämeen työllisyysalueen ja Kelan kanssa. Näiden lisäksi työ- ja toimintakyvyn arviointien sekä työttömien terveystarkastuksien prosesseista sovitaan Hyvinvointialueen kanssa. Työllisyyspalvelujen yhteydessä toimii myös kaksi suurta työllistymistä edistävää ESR hanketta, jotka tukevat vieraskielisten ja osatyökykyisten palvelua muutostilanteessa.

Aikaväli	Tavoitteet/ toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
2025–2029	Luodaan uusia työllistymismahdollisuuksia Täsmä-työkykyisille henkilöille ja vahvistetaan työnantajien halua ja mahdollisuuksia palkata osatyökykyisiä henkilöitä.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025–2029
	Vahvistetaan yhteistyötä Hyvinvointialueen ja järjestökentän kanssa pidempään työttömän olleiden palvelukokonaisuuden osalta.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025–2029
	Toteutetaan tilojen esteettömyyskartointi ja varmistetaan tilojen, kulkureittien ja palvelupisteiden esteettömyys. Tehdään toimintasuunnitelma.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025–2026
	Toteutetaan saavutettavuustestaus viestintämateriaalien osalta ja tehdään toimintasuunnitelma.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025
	Tarjoamme henkilökunnalle koulutusta erilaisten asiakasryhmien kohtaamiseen, esteettömyyden huomioimiseen ja yhdenvertaisuuteen liittyen.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025–2026
	Aloitetaan yhdenvertaisuussuunnitelman valmistelu.	Työllisyyspalvelut, vammaisneuvosto	2025

9 Viestintä ja kommunikaatio

Laki digitaalisten palvelujen saavutettavuudesta koskee kaikkia julkisia organisaatioita, myös Lahden kaupungin toimintaa. Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että mahdollisimman moni erilainen ihminen voi käyttää verkkopalveluja mahdollisimman helposti. Kaupungin lahti.fi-verkkosivusto täyttää pääosin saavutettavuusvaatimukset. Sivuston saavutettavuutta ylläpidetään, seurataan ja kehitetään jatkuvasti.

Kaupungin ilmeuudistuksen myötä myös kaupungin kirjepohjat ja PowerPoint-pohjat on uudistettu. Lisäksi kirjepohjien saavutettavuuteen liittyvää ohjeistusta on parannettu.

Kaupunki on myös tarjonnut henkilöstölleen saavutettavuuskoulutusta ja suosittelee omaehtoiseen kouluttautumiseen eoppiva-sivustoa sekä eduhouse-koulutuslusta hyödyntäen. Intrassa on henkilöstölle ohjeet saavutettavan ja selkeän verkkosisällön tuottamiseen.

Vaikka verkkoviestinnän merkitys on kasvanut, julkaisee kaupunki edelleen asukaslehteä ja kaavoituskatsausta sekä tarvittaessa muita tiedotteita jokaiseen lahtelaistalouteen suunnatuissa jakeluissa.

Säilytettäviä tallenteita pyritään tekstittämään säännösten mukaisesti. Esimerkiksi kaupunginvaltuuston verkkolähetysten tallenne on tekstitetty vuoden 2021 alusta lähtien.

Kaupungin saavutettavuustyöstä vastaa tietohallinto. Saavutettavuutta kehitetään yhteistyössä tietohallinnon kanssa.

Tavoitteet / toimenpiteet	Seuranta	Aikataulu
Saavutettavuuden parantaminen - Viestintäpalvelut edistää ja ohjaa henkilöstöä tuottamaan selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Henkilöstöä tuetaan saavutettavan verkkosisällön tuottamisessa. Viestijöille ja verkkopäivittäjille järjestetään myös koulutuksia aiheesta. - Viestintäpalvelut ohjaa henkilöstöä verkon saavutettavuuskoulutusten pariin ja järjestää tarpeen mukaan erillisiä saavutettavuuskoulutuksia yhdessä tietohallinnon kanssa. - Viestintäpalvelut ylläpitää intrassa ohjeita saavutettavan ja selkeän verkkosisällön tuottamiseen. - Viestintäpalvelut kehittää verkkosivuston saavutettavuutta yhteistyössä kaupungin eri toimijoiden ja kumppanien kanssa. Kehitystoimia ovat esimerkiksi selkeästi ilmaistun sisällön lisääminen, tekoälyn hyödyntäminen kieliversiointiin ja/tai lukutulkauksen.	Viestintäpalvelut Vammaisneuvosto	Jatkuva Jatkuva Jatkuva Jatkuva

10 Sosiaali- ja terveystalvet

10.1 Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Päijät-Hämeen hyvinvointialue tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon perustalvet sekä erikoissairaanhoidon talvet maakunnan asukkaille. Verkkosivut löytyvät osoitteesta www.paijatha.fi. Käytössä on myös mobiilisovellus, jonka nimi on Päijät-Sote. Neuvonta- ja ohjautalvet on keskitetty Lahden Palvelutorille.

10.2 Vammaistalvetun kehittämistoiminta

Vammaistalvetun tulosalue sijoittuu hyvinvointialueella perhe- ja sosiaalitilvetun toimialalle. Vammaistalvetuille on laadittu kehittämissuunnitelma vuosille 2023–2027. Suunnitelman viisi kehityskärkeä ovat:

- kotiin vietäviä talvetuita kehitetään yksilöllisestä ja asiakaslähtöisestä näkökulmasta
- henkilöstön pysyvyys ja saatavuus turvataan panostamalla henkilöstön hyvinvointiin ja riittävään osaamisen kehittämiseen
- talvetu- ja tuotantorakenteita uudistetaan siten, että ne vastaavat niin asiakkaiden kuin uudistuvasta lainsäädännöstä kumpuaviin tarpeisiin
- vammaistalvetuihin kohdistuvaa kustannus- ja investointipainetta hallitaan paremmin eri talvetukokonaisuuksien tarpeet huomioiden
- toimialat ylittävän ja YTA-tasaisen yhteistyön suunnitelmallisella kehittämisellä mahdollistetaan kokonaistaloudelliset ja asiakkaiden erityistarpeisiin vastaavat talvetut

Kehittämissuunnitelman läpileikkaavat teemat ovat asumisen kokonaisuus, henkilökohtainen apu ja digitaaliset talvetut ja teknologian hyödyntäminen. Asiakas on suunnitelman keskiössä ja kehittämisen päämääränä on asiakkaan osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukeminen ja talvetutun yksilöllisyys.

10.3. Muu sosiaali- ja terveystalvetun kehittämistoiminta

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen strategia määrittää suuntaviivat koko alueen toiminnalle ja kehitykselle. Strategia kattaa sosiaali- ja terveystalvetun sekä pelastustoimen talvetutun järjestämisen ja tuottamisen. Aluevaltuusto vastaa strategian sisällöstä, joka painottaa vastuullista toimintaa, asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä, kestävää kehitystä ja tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Talvetustrategia määrittää yhdessä pelastustoimen talvetutasopäätöksen ja hyvinvointialueen talousarvion ja -suunnitelman kanssa hyvinvointialuestrategiassa esitettyä sisältöä. Talvetustrategiassa määritellään, miten sosiaali- ja terveystalvetut toteutetaan Päijät-Hämeen asukkaille, asetetaan pitkän aikavälin tavoitteet sekä linjataan periaatteet hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Pelastustoimen talvetutasopäätöksessä määritellään pelastustoimen toiminnan tavoitteet, voimavarat, talvetut ja niiden taso. Talvetutasopäätöksessä on huomioitava pelastustoimen valtakunnallinen strategia.

Strategiaa täydentävät ohjelmat ohjaavat Päijät-Hämeen hyvinvointialueen kehitystä ja toimintaa. Näissä ohjelmissa määritellään konkreettisia toimenpiteitä, tavoitteita ja linjauksia strategisten päämäärien saavuttamiseksi. Näitä ohjelmia ovat henkilöstöohjelma, tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma, osallisuusohjelma, viestintäohjelma, monituottajuusohjelma,

omavalvontaohjelma, toimitilastrategia, ICT-ohjelma, tietojohtamisen ohjelma, ympäristöohjelma sekä tutkimus-, koulutus-, kehittämis- ja innovaatio-ohjelma.

11 Vammaispoliittisen ohjelman seuranta, arviointi ja keskeiset dokumentit

Lahden kaupungin vammaispoliittinen ohjelma 2025–2029 ohjaa kaikkia julkisia toimijoita siten, että eri toimijat sisällyttävät vammaispolitiikan osaksi omaa työskentelyään. Vammaisneuvosto seuraa vammaispoliittisen ohjelman toteutumista ja tekee tarvittaessa yhteistyötä päättäjien kanssa ohjelman toteutumisen edistämiseksi.

11.1. Keskeisiä dokumentteja ja linkkejä

[Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE](#)

[Valtioneuvoston asetus vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta | 27/2016 | Sopimussarja | Finlex](#)

[Vammaispalvelun-soveltamisohje-2025.pdf](#)